

131829

**2 GLASNIK SLOVENSKEGA
ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA**

BULLETIN OF SLOVENE
ETHNOLOGICAL SOCIETY

UDK 39 /497.12//05/

GLASNIK SED LETO 17/1977 ŠT.2 STR. 17 - 28 LJUBLJANA SEPTEMBER 1977

Glasnik Slovenskega etnološkega društva
Glasilo Slovenskega etnološkega društva, zanj odgovoren:
Duša Krnel—Umek, predsednica
Izhaja štirikrat letno, naklada 600 izvodov
Tehnična uvedba — Koštomaj—Vidic, Ljubljana
Glavni in odgovorni urednik: Janez Bogataj
Člani uredništva:
dr. Zmaga Kumer
Marija Stanonik (lektor)
Mojca Ravnik
Zmago Šmitek
Marko Terseglav
Anka Novak
Inja Jugovec (Študentska rubrika)
Damjan Ovsec (Stiki z javnostjo)
Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12,
61000 Ljubljana, telefon: 22-121, int. 335
Posamezna številka stane: 10 din
Celoletna naročnina: 40 din
Tekoči račun: 50100-678-44338
Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo!
Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami!

Redakcija številke zaključena 1. septembra 1977

Številko je lektorirala Milka Bokal

Slika na naslovni strani: Slonček, simbol osvežilne pijače „Deit“, ki jo izdelujejo v Radencih, je nastal leta 1975 v Studiju za marketing in propagando ČGP Delo v Ljubljani. Reklame v obliki kratkih stripov je prinašal v letu 1976 časopis Delo. Doslej je bilo objavljenih deset različnih zgodbic, za TV pa sta bili posneti dve reklamni risanki. Avtor risb je vodja filmske redakcije SM Delo, akademski slikar Jaka Judnič, avtor glasbe za TV reklame pa dr. Urban Koder.

V zgodbicah se slonček srečuje z vsakdanjimi problemi sodobnega človeka — utrujenostjo, utesnjenostjo, napatostjo. Da bi se sprostil in razvedril, hodi na trim, igra košarko, odhaja v hribe, predvsem pa seveda pije „Deit“. Sporočilo bralcem in gledalcem je jasno, čeprav ne pritirano visljivo: ob kozarcu „Deita“ postane vsakdo lahkoten in svež . . .

Zgodbice je s posredovanjem množičnih občil (časopisa in televizije — stripa in risanke) spoznala večina Slovencev. Ker v obliki moderne basni vsebujejo delček današnjega življenja, so aktualne, obenem pa razumljive vsem starostnim in izobrazbenim skupinam. (Gl. prispevek Mitologija industrijske družbe)

Slika na zadnji strani: Brodar Helbl Janez iz Fale št. 60. Fotografirala A. Ložar—Podlogar, junija 1971

POJASNILO: Med fotografijami, ki smo jih objavili na zadnji strani platnic Glasnika SED 17/1977, št. 1, je fotografiji v desnem zgornjem in levem spodnjem kotu posnel PAVEL MEDVEŠČEK. Avtor ostalih fotografij pa je Naško Križnar.

MITOLOGIJA INDUSTRIJSKE DRUŽBE

(Ob knjigi Catherine in Ronalda Berndt „The Barbarians“)

S povečanim zanimanjem za sodobno življenje so pritegnila pozornost etnologov mnoga nova vprašanja, ki se v primerjavi s „klasičnimi“ etnološkimi temami sicer marsikomu kažejo nezanimiva, obrobna ali celo banalna (npr. vloga in pomen kiča, stripov, grafitov, zabavnih romanov, reklam, radia in TV . . .), ki pa vseeno vodijo raziskovalce do novih zanimivih spoznanj o današnjem človeku in kulturi. Eno od etnoloških del, ki se dotika tovrstnih vprašanj je knjiga z naslovom „Barbari“ Catherine in Ronalda Berndt⁽¹⁾.

Avtorja knjige sta dobro poznana ne le v svoji domovini Avstraliji, temveč tudi v mednarodni etnološki javnosti, saj sta doslej napisala več knjig o življenju plemen v Avstraliji in Novi Gvineji. Tudi omenjena knjiga zajema največ snovi s tega kulturno-geografskega območja, obenem pa pomeni nadaljevanje njunega raziskovanja umetnosti, mitologije in jezika simbolov.

Knjiga je razdeljena na štiri dele, ki so v glavnem posvečeni vprašanju o civilizaciji, mitu in masovni kulturi. Na te glavne teme se navezuje še množica stranskih. Dobro dopolnilo tekstu so ilustracije, ki so opremljene z daljšimi komentarji. Na koncu knjige je obširen spisek dodatnega čtiva.

Na osnovi lastnih raziskovanj med avstralskimi in novogvinejskimi plemeni sta avtorja ugotovila, da so „primitivne“ kulture v marsičem podobne naši „civilizaciji“, čeprav je njihova tehnična osnova različna. S tem se pridružujeta naraščajočemu številu tistih etnologov, ki skušajo preseči zastarelo in nepravilno delitev etnologije „primitivnih“ družb in etnologije t. im. „visokih“ kultur. Kljub temu da načelno priznavata povezanost materialnih ekonomskih dejavnikov z družbeno in duhovno kulturo, pa zavračata definicije „civilizacije“, ki temeljijo predvsem na enostranskem upoštevanju tehnične razvitosti, opremljenosti s predmeti in števila znanstvenih raziskav in odkritij. Ugovarjata tudi idejam o sorazmerni „preprostosti“ plemenskih kultur in dokazujejo, da imajo tako imenovani „primitivi“ v mnogih primerih zelo zamotano mitologijo, razvejano družbeno strukturo, visoko stilizirano upodablajočo umetnost, da uporabljajo jezik simbolov ipd. Po njunem mnenju prav tako ne držijo trditve, da je za odnose v „civiliziranih“ družbah značilna humanost, medtem ko naj bi bili odnosi v skupinah, ki živijo na stopnji barbarstva in divjaštva nehumani. Taka posploševanja — vsaj tista, ki se nanašajo na Avstralijo in Novo Gvinejo — so po mnenju avtorjev otežkočena že zaradi izredne etnične in kulturne raznolikosti tega območja. Odnose med pripadniki tamkajšnjih plemen je razen tega treba gledati s stališča teritorialne pripadnosti. Znotraj tesno povezanih lokalnih in krvno-sorodstvenih skupin so skoraj vedno in povsod spoštovali načela neubijanja in poštenosti. Za širše teritorialno območje, v katerem so sklepali zakonske zveze, so bila ta pravila le še delno veljavna, izven tega območja pa največkrat niso spoštovali nobenih pravil humanosti. Problem nehumanosti v „primitivnih“ plemenskih skupinah je torej bolj zamotan kot izgleda na prvi pogled. Zapleta ga še dejstvo, da so oblike nehumanosti še kako dobro znane tudi tehnično razvitim družbam. Spomnimo se le na ravnanje „civiliziranih“ belih zavojevalcev z „divjaki“ v kolonijah ali na grozote zadnje vojne⁽²⁾.

Svojo misel o povezanosti „primitivnih“ in „civiliziranih“ kultur prenašata avtorja tudi na področje mito-

logije. Po njunem mnenju mit ni značilnost „primitivnega“ načina mišljenja, ampak se pojavlja tudi v „civiliziranih“ družbah. V podporo tej ideji navajata naslednje ugotovitve teoretikov, raziskovalcev mitologije:

Bronislaw Malinowski je pisal, da so miti povezani z resničnimi ljudmi in skupinami ljudi, da imajo svojo funkcijo v vsaki družbi in da usmerjajo dejanja ljudi.

David Bidney ugotavlja, da se mit pojavlja povsod, kjer ljudje mislijo na nekritičen način. Razširjanje mitov lahko po njegovem mnenju zaustavi le znanstvena, kritična misel, ki pa kljub temu ne more popolnoma zatreti različnih ugibanj in tolmačenj, ki imajo mitološki značaj. Tako se npr. ob pomanjkanju nadrobnejših podatkov lahko sprevržejo v mitologijo tolmačenja zgodovinskih dogodkov. Mitično mišljenje v takih primerih vdira celo na znanstveno področje.

Erich Fromm je štel mite in sanje za „simbolični jezik“, ki naj bi bil skupen vsem ljudem ne glede na kulturne in druge razlike.

Tudi Claude Lévi—Strauss izhaja pri raziskavi mitov iz ideje o intelektualni sorodnosti t. im. „primitivnega“ in „civiliziranega“ človeka.

Mešanica mitskega in racionalnega mišljenja torej ni le posebnost „primitivnih“ kultur, temveč je, kot dokazuje avtorja, živa tudi med pripadniki industrijskih družb. V teh družbah se mitski način mišljenja kaže zlasti v naraščajočem sistemu masovnih komunikacij, o čemer obširno govorijo zadnja poglavja knjige.

Avtorja ostro ločita poetski simbolični jezik, ki ga rabimo na samo—zavedajoč način od simboličnega jezika mita, za katerega je značilno s čustvi nabito verovanje. Mitsko mišljenje primerjata metaforični rabi pogovornega jezika, ki bolj temelji na analogijah in čustvenih povezavah vzrokov in posledic kot na sistematičnem testiranju in razskovanju⁽³⁾.

Izredno pomembna za razumevanje vloge mitov v sodobnem svetu naj bi bila njihova spremenljivost. Na variacije v mitih vplivajo osebni faktorji (osebne izkušnje, različne razlage, medsebojni stiki in vplivi med ljudmi), pa tudi družbeno-politični odnosi v posameznih družbah (t. j. moč, prestiž, status). Razumljivo je, da variacije v obliki in vsebini mitov nastajajo tudi v različnih časovnih obdobjih. Posamezni elementi mitov se začnejo pojavljati v drugih kontekstih (sekularizacija mitov).

Zaradi tega ima mit več obrazov, odvisno od tega, ali ga gledamo z očmi „vernika“ ali raziskovalca.

Avtorja na več mestih poudarjata misel, da miti aktivno sodelujejo v oblikovanju družbeno-kulturnega okolja in da so obenem sami produkt tega okolja (Malinowski, Gurvitch). To povezanost je razmeroma lahko pokazati ob magijsko-religioznih dejanjih. Avtorja pa sta se lotila težje naloge: razčlenila sta vlogo mitov v sodobni industrijski družbi na primeru masovnih medijev. Ker so bile izjave informatorjev o vzrokih lastnega obnašanja pogosto netočne in zavajajoče, sta namesto osebnih pričevanj uporabila drugo vrsto virov: reklame, oglase, karikature, zaščitne znake in druge grafične simbole industrijskih podjetij.

O sestavinah t. im. „masovne kulture“ se je pisalo in se še piše predvsem s stališča, ali pomenijo za družbo „dobro“ ali „slabo“⁽⁴⁾. Danes pa se raziskovanje usmerja vse bolj v vprašanje „za koga dobro“. Avtorja opozarjata, da publika nikdar ni „masa“ v pomenu nediferencirane skupine, temveč jo moramo gledati kot razcepljeno, nenehno spreminjajočo se vsoto specializiranih publik⁽⁵⁾.

Eno od pomembnih dognanj raziskovalcev medosebnih komunikacij je bilo, da se informacije ne prenašajo le neposredno, od masovnega medija k publiku, marveč tudi posredno. V tem primeru so medosebni stiki „kanali“ za prenos masovnih medijev. Mreža medosebnih stikov lahko zadrži ali ojača vpliv masovnih medijev in tako vpliva na mnenja in težnje posameznikov. E. Katz je n. pr. dokazoval, da ima glasbeni okus, navdušenje nad določeno vrsto glasbe in določenimi izvajalci, osnovo v razmeroma majhnih skupinah prijateljev. S tem je pokazal pomembno volgo medosebnih stikov v glasbeni modi.

Poplava člankov in razprav v strokovnih publikacijah je prisilila že celo znanstvenike, da se vse bolj zatekajo k izmenjavi ustnih informacij. Narašča število in popularnost raznih seminarjev, posvetovanj, konferenc.

Vsebina mešanih informacij (medosebnih in tistih, ki jih razširajajo masovni mediji), se spreminja odvisno od njihovega razumevanja, sprejemanja in obnavljanja na poti od ust do ust. Izpostavljenost posameznikov vplivu teh informacij je lahko zelo različna. Na splošno pa so v javnosti najbolj opazni glasovi reklam, politikov, verskih ustanov itd.

Ob tem pa se spet srečamo s simboličnim jezikom, jezikom mitov. Jacques Ellul je zapisal, da se nova mitologija ne ukvarja z ustvarjenjem človeka, marveč z ustvarjenjem stroja. V reklamah pogosto stroji govorijo in se sami ponujajo kupcem. Posebljeni industrijski izdelki nastopajo v zgodbicah, ki vsebujejo reklamo. (Avtorja navajata primere reklam velikih britanskih in ameriških družb, iz našega okolja pa bi lahko dodali slončka, ki ponuja „Deit“, mroža, ki uživa „Eva“ sardine, pingvina, ki pije „Pingo“ sok ipd.) Reklame imajo zato značaj modernih mitov in tako kot miti vplivajo na obnašanje ljudi.

V zvezi z družbeno vlogo masovnih medijev avtorja razpravljata o vplivu televizije na prestopništvo. Ugotavljata, da je definicija „dobrega“ in „slabega“ in vpliv norm na obnašanje ljudi odvisen od družbeno-kulturnega konteksta. V plemenskih družbah vzpostavlja zakone nadnaravna avtoriteta, v industrijskih družbah pa država. Dotikata se tudi (ne)vzgojnega učinka pravljic in pripovedk, ki jih razširjajo masovni mediji. Prav tako kot v otroških knjigah odrasli prikazujejo živali, rastline in stvari, kako govorijo človeško govorico, enako v večini neliterarnih družb (ali celo v vseh teh družbah) starši s pravljicami pomagajo otrokom razumeti njihovo okolje. Pravljice in pripovedke so zato nujen sestavni del otroške vzgoje in postopnega vključevanja v svet odraslih. Otroci se v industrijskih družbah, tako kot v vseh drugih, naučijo splošne oblike simboličnega jezika, ki označuje življenje živali, rastlin in stvari.

Tega jezika otroci ne zavržejo, ko postajajo starejši. Vleče se v zrela leta, čeprav tedaj služi drugim ciljem⁽⁶⁾. Motive pravljic in pripovedk uporabljajo odrasli med

seboj kot poseben način sporazumevanja (n. pr. politične karikature z državniki v vlogah pravljicnih junakov, popevke s pravljicno vsebino, osebe iz pravljic v reklamah, šalah in stripih . . .). Pravljicni junaki, ki nastopajo kot simboli, imajo ustaljene in vsem znane značajske poteze. Področje simboličnega jezika pa se ne omejuje le na pravljicno tematiko, ampak sega še širše (npr. v političnih karikaturah jastreb, golob, posebljeni bog Mars, bombe in rakete s človeškimi obrazi ipd.).

Avtorja razčlenjujeta tudi različne napovedi in prerokovanja bodočnosti, ki jih razširjajo masovni mediji. Današnja prerokovanja se razlikujejo od tistih, ki temeljijo na religioznih ali nadnaravnih koncepcijah po tem, da vse bolj temeljijo na človeku kot ustvarjalcu svoje prihodnosti in ne na volji boga.

V zadnjem poglavju knjige avtorja ugotavljata, da današnje zahodne družbe težijo k popolnemu odpravljanju vseh pravil in predpisov na področjih noše, spolnosti, zabave itd. Norme in vrednote, ki so bile še včeraj trdne, danes ne držijo več. Naša civilizacija razen tega prinaša vrsto problemov in nevarnosti: grožnja atomskega uničenja, zastrupljanje okolja, širjenje mamil in duševnih boleznih ipd. Zato avtorja ponovno zastavljata vprašanje: „Ali so tehnični dosežki dovolj za določanje razvitosti kultur? Ali je naša civilizacija res „najboljša“ od vseh? Ali je razen tehničnih dosežkov prinesla še druge dobrine in katere? Kaj sploh je civilizacija?“

Avtorja se zavzemata za nadomestitev izraza „civilizacija“ z „modernizacijo“. Razlika med prvo in drugo naj bi bila v tem, da je prva stanje, druga pa proces. Beseda „civilizacija“ naj bi namreč označevala dosego neke stopnje ali nekega cilja, pomenila bi končni rezultat razvoja. „Modrnizacija“ pa naj bi imela širši pojmovni obseg prav zato, ker vsebuje aspekt spreminjanja. Izraz „modernizacija“ se zdi avtorjema tudi manj diskriminatorski, kot je izraz „civilizacija“.

Nujen sestavni del modernizacije naj bi bil protest take ali drugačne vrste. Učinek protestnih gibanj v današnji družbi (npr. hipijev, raznih političnih skupin) avtorja primerjata z učinkom barbarskih vpadov v preteklosti. Bistvo reformističnih prizadevanj teh skupin je namreč v tem, da razbijajo ustaljene norme in jih skušajo nadomestiti z novimi. Družbo silijo v nenehno preverjanje veljavnih načel in v prilagajanje potrebam novega časa. Prav zato imajo različne oblike protestov v zgodovini kulture določen pozitiven pomen.⁽⁷⁾

Dialog med „barbarstvom“ in „civilizacijo“ je proces, ki ga zasledimo v vseh človeških družbah in ki poteka še danes, ker je tesno povezan z vprašanji družbenega reda in strnjivosti družb. Ta dialog se prenaša z medkulturnega področja v okviru posameznih kultur. Kako potreben je za odpravljanje etnocentričnih in drugih predsodkov, pa kaže dejstvo, da se v naši družbi še mnogi „ljudje z najnižjo formalno izobrazbo in v nekaterih primerih celo z minimalnimi tehničnimi sposobnostmi štejejo za civili-

zirane, medtem ko imajo npr. avstralske domačine . . . za necivilizirane, barbarske ali celo divjaške."

V knjigi Ronalda in Catherine Berndt se teoretične ugotovitve nenehno prepletajo s konkretnimi primeri iz življenja. Knjiga je zelo bogata idej in bralca vzpodbuja k razmišljanju. Žal ima to bogastvo idej tudi svojo slabo stran: zaradi množice vprašanj, ki jih avtorja načenjata, ostajajo mnoga premalo poglobljena ali nerešena, tekst pa izgublja povezanost in preglednost. To pa ne more bistveno zmanjšati vrednosti knjige, ki prinaša v etnologijo nove, sveže poglede. To velja še posebno za obravnavanje vpliva masovnih medijev in v zvezi z njimi sodobne masovne kulture. Etnološko zanimanje za to področje kulture je bilo namreč doslej zelo šibko, posebno če ga primerjamo z intenzivnim delom sociologov in celo nekaterih amaterjev⁽⁸⁾.

Problemi sodobne potrošniške družbe, množične kulture, sredstev obveščanja so postali pereči že tudi v našem ožjem kulturnem okolju. Gospodarske organizacije v naši državi razpolagajo po nekaterih podatkih z vsoto 27 milijonov din za ekonomsko propagando (samo slovensko gospodarstvo pa je za reklamiranje namenilo 10 milijonov din). Ta denar porablja okoli 420 reklamnih agencij, radio, televizija, tisk idr.) vse za namenom pridobiti kupca in čim bolj vplivati nanj. Teksti reklam, ki so zaradi lažjega pomnenja pogosto v obliki pesmic ali rekov, postajajo tudi pri nas del „ustnega slovstva“. Reklamna gesla, ki jih v taki ali drugačni obliki vsiljuje televizija, naj bi samo v SR Srbiji poznalo približno milijon tristotisoč ljudi, kolikor jih redno sledi TV reklamam. Ob razpravljanju o vlogi in problemih ekonomske propagande je bilo poudarjeno, da je tovrstno obveščanje pri nas še vedno prilagojeno malomeščanskemu okusu, da je ponekod celo v nasprotju z našimi etičnimi načeli (npr. reklamiranje z nagradnimi igrami), da bi bilo treba pri oblikovanju reklam upoštevati stopnjo našega kulturnega razvoja ipd.⁽⁹⁾ Vse to so teme, ki bi jim tudi etnologi nujno morali posvetiti pozornost, saj se nanašajo na vprašanja, kakšna je stopnja našega kulturnega razvoja (o kateri sicer radi govorimo, a še vedno pogrešamo znanstvenih analiz), kakšna je zveza med razširjanjem masovne kulture, vplivom masovnih medijev in med našimi normami, vrednotami, ustnim slovstvom, glasbenim in likovnim okusom, družinsko vzgojo, načrtovanjem družinskih izdatkov in različnimi področji snovne kulture. To so vprašanja, kjer imamo etnologi še velike neizkoriščene možnosti za raziskovanje, izkoristiti pa jih bomo morali, če ne bomo hoteli zaostati za drugimi družboslovnimi znanostmi in končno tudi za življenjem, ki teče tu pred našimi očmi.

Zmago Šmitek

Opombe:

- (1) Catherine H. Berndt — Ronald M. Berndt: *The Barbarians, An Anthropological View*, Penguin Books, Harmondsworth 1973
- (2) Temne strani naše civilizacije le neradi priznavamo. Zanimivo je, da so bile etnološke raziskave o drugi svetovni vojni vrsto povojnih let „tabu“. Kljub temu pa že iz zgodovinskih študij lahko ugotovimo, da so bili principi humanosti v nacistični Nemčiji, ki so se ravnali po rasni in nacionalni pripadnosti, presenetljivo podobni omenjenemu primeru humanosti pri „primitivnih“ etničnih skupinah (prim. knjigo Marc Hillel: „V imenu rase“).
- (3) S podobnimi argumenti so pri nas razlagali razlike med ljudsko in umetno pesmijo. Za nastajanje in povzemanje ljudskih pesmi naj bi bila značilna NEZAVEDNA premisselnost in spontanost, za nastanek in reprodukcijo umetne poezije ali glasbe pa ZAVEDNA, organizirana, šolana dejavnost (prim. V. Vodušek: „Slovenske ljudske pesmi“ I., Ljubljana 1970, str. XIII.). Vprašanje pa je, če se lahko zanesemo zgolj na „posluh“ raziskovalca ob pomanjkanju bolj stalnih in natančnih kriterijev. Dilema, ali so takšne delitve tudi sicer upravičene, puščamo ob strani.
- (4) Take polemike so bile tudi pri nas, npr. ob razstavi kiča v SEM ali ob vprašanjih razširjenosti in vpliva stripov in šund-literature.
- (5) Izraz „masovna“ ali „množična“ kultura torej ne pomeni kulture neke množice ljudi, temveč označuje le množično proizvodnjo in potrošnjo določenih predmetov ali uslug, ki postajajo v večjem ali manjšem obsegu sestavina kulture posameznih družbenih skupin. Zagorka Golubović navaja mnenja različnih avtorjev, da je za masovno kulturo značilen tehnični način proizvodnje (izdelava predmetov v serijah, standardizacija, tipizacija, prevladovanje komercialnih interesov nad drugimi . . .) in navidezna demokratizacija kulture (prilaganje okusu množic, dostopnost najširšim slojem prebivalstva). Masovni kulturi pripisujejo še vrsto družbeno negativnih lastnosti, kot je neosebni izvir predmetov (avtorji ali izdelovalci so večinoma skupine anonimnih strokovnjakov), razosebljajoči vpliv na odjemalce, težnja k standardizaciji okusov in vrednot ljudi, odvratanje pozornosti potrošnikov od aktualnih družbenih problemov, idejni konformizem, vključevanje masovne kulture v propagandni aparat državnih in poslovnih organizacij, manipuliranje z ljudmi in propagiranje različnih ideologij ipd. (Zagorka Golubović: „Čovek i njegov svet“, Beograd 1973, str. 527—534). Ne smemo pa prezreti tudi številnih pozitivnih vplivov masovne kulture in masovnih medijev na vzgojo, izobraževanje in osveščanje ljudi.
- (6) To je v bistvu na področje simboličnega jezika aplicirana teorija o posebni „elementarni plasti“, ki naj bi živela v duševnosti vsakega človeka, vendar „po otroški dobi večkrat prekrita“ (prim. V. Vodušek, op. cit., str. XIII.—XIV., povzeto po: W. Wiora: „Das echte Volkslied“, Heidelberg 1950, str. 19—20).
- (7) Avtorja pri tem zanemarjata vlogo razrednega boja kot gibala družbenega razvoja.
- (8) Pri nas npr. Aleksandar Todorović: „Sociologija masovnih komunikacija“, Gradina 1974; Igor Mandić: „Gola masa“, Zagreb 1975; isti: „Mitologija svakidašnjeg života“, Rijeka 1976; Djuro Šušnjić: „Ribari ljudskih duša. Ideja manipulacije i manipulacija idejama“, Beograd 1976.
- (9) D. Maksimović: Za čistiju igru, „Mladost“ št. 1038, 11. III. 1977, str. 5; B. N.: Brez nagradnih iger, „Delo“ 5. VII. 1977, str. 4; Ilija Bregar: Resnica v reklami? „Teleks“ št. 10, 5. VIII. 1977, str. 14—15.

DRUŠTVENE NOVICE

2. POSVETOVANJE SLOVENSКИH ETNOLOGOV, ROŽNIK 1977

Začetek ob 9. uri 15 minut.

Glavni referat je podal, I. Sedej, avtor prvega koreferata je bil N. Križnar. Sledila je diskusija, v kateri je A. Bar opozorila, da je delo etnologov v spomeniškem varstvu izključno upravno-administrativna služba. Občutno je pomanjkanje etnoloških kadrov. Pri gradbenih posegih kljub zahtevam in predlogom SV investitor opravi delo po svoje.

A. Cevc je predlagal, da bi v bodoče bolj usklajevali znanstvene dosežke in spomeniško varstvo na etnološkem področju. S tem je soglašal tudi P. Fister, ki je menil, da tudi arhitekti nimajo odnosa do kulturne dediščine. Poudaril je, da je vsebina spomenika njen sestavni del. Prebral je še izvleček iz interdisciplinarnih predavanj študentom arhitekture.

G. Makarovič se je skliceval na referat pod točko 3 na str. 3 — menil je, da je že z zapisom spomenik delno zaščiten. Razdelil je spomenike na prostorske, ki še živijo, in druge.

P. Fister je še dodal, da so naloge SV skupno delo etnologov, arhitektov, um. zgodovinarjev in drugih. I. Sedej je pojasnil, da so delavci na SV konservatorji, ne glede na svojo profesijo. Ob tem je bil P. Fister mnenja, naj bi etnologi postavili definicijo etnološkega spomenika.

Ob vprašanju S. Kremenška, ali so delovna mesta za etnologue na SV prosta, je P. Fister poudaril, da je več sistematisiranih delovnih mest, potrebno pa se je zanje boriti.

B. Kuhar je postavil vrsto vprašanj:

— Kje je meja med spomeniškim varstvom in muzejem pri varstvu določenega predmeta;

— Ali prenesti spomenik v muzej ali naj ostane „in situ“;

— Ali smo za „skansen“ ali ne in ali naj bi ga imela vsaka regija posebej;

— Kako rešiti nepremične spomenike pred uničenjem? Ob tem je sam dodal predlog, naj bi ne bilo zbiranje predmetov občasna akcija, temveč stalna dejavnost. Pri tem naj bi naredili centralno dokumentacijo.

S. Kremenšek je ponovno vprašal, koliko mest je prostih za etnologue v zavodih.

Odgovor: Piran, Celje, Maribor, N. Gorica, Kranj.

Na vprašanje, kako je z vzgojo kadrov na tem področju, je P. Fister dejal, da vidi rešitev v podiplomskem študiju. Desetdnevna praksa v zavodih je prekratka, še posebno če se mentorji ne posvetijo študentu.

Branje koreferata Inge Miklavčičeve.

V diskusiji je bilo postavljeno vprašanje, koliko naj bi bilo prakse in kakšna naj bi bila. P. Fister je menil, naj bi se povezali in dogovorili z zavodi in s tem z mentorji. Ponovno je apeliral na večjo agresivnost etnologov pri sistematisiranju delovnih mest. Poudaril je še, naj bi sklepe današnjega sestanka poslali v vse zavode, še posebno glede kadrov.

S. Kremenšek je poročal o projektu novejšje zgodovine Slovencev, pri katerem bi morali sodelovati tudi etnologi.

P. Fister je poročal o korpusu slovenske arhitekture, ki ga kot samostojno nalogo finansira RSS in bo objavljen kot študijsko gradivo.

Sestavljena je bila skupina, ki naj bi formulirala sklepe posvetovanja in z njimi seznanila javnost. (KS, Zavodi, občine, novinarji) Izvoljeni so bili: I. Sedej, N. Križnar, A. Barova, I. Miklavčičeva. Sklepi naj bi bili sestavljeni do 1. septembra t. l.

Diskusija na temo: dokumentacija v muzejih

A. Novak je poročala, da je v Kranju teklo to delo tri leta, letos pa so ostali brez denarja.

Predlog za sestavo spiska zaščitenih spomenikov (po starostni kategoriji); preprečili naj bi prekupčevanje in registrirali vse privatne zbirke.

V pripravi je nov zakon o spomeniškem varstvu, kjer naj bi sodelovali tudi etnologi, čeprav do sedaj še niso bili povabljeni k delu. Komisija v SED naj zato stopi v stik s tov. Zupanom na Sekretariatu za prosveto in kulturo — takoj! (Skupina za muzeologijo — spom. varstvo)

Vprašanje „skansen“: Predpriprave zanj so potrebne vsaj pet let. Zanj naj bi bila zainteresirana spomeniško-varstvena služba. Pojavilo se je vprašanje kje dobiti denar, ob tem pa tudi, ali bi ustanovili centralni ali več regionalnih skansnov. Če bi bil centralni, za vso Slovenijo, potem: kje naj bi stal? Sredstva zanj bi se zbrala v okviru republike. Ni pa to samo etnološka tema. Vprašanje kadrov, kje bi bili nastavljeni in kdo bi jih plačeval. Na RSS naj bi to nalogo prijavili kot samostojno.

Ob diskusiji o skansnu se je odprlo tudi pereče vprašanje nove stavbe za SEM (sprožil M. Matičetov).

S. Kremenšek je želel zvedeti, zakaj so že večkratni poizkusi v zvezi s skansnom padli v vodo.

M. Loboda: Skansen potegne za seboj tudi republiški zakon. Po njegovem mnenju ni realno govoriti o skansnu. Po mnenju M. Matičetova je skansen skrb SEM.

Na predlog J. Bogataja da naj SEM odpre delovno mesto za vodjo skansna, smo sklenili, da bo SED odposlalo uradni dopis s sklepom o pripravi slovenskega skansna na muzejske ustanove.

Posvetovanje smo končali ob 13. uri 30 minut.

Zapisnik napisala
S. Zemljič—Golob

SKLEPI S POSVETOVANJA SLOVENSКИH ETNOLOGOV NA ROŽNIKU

Posvetovanje slovenskih etnologov, ki je bilo posvečeno vprašanju varstva etnoloških spomenikov, je ob referatih in diskusiji odprlo vrsto perečih vprašanj, ki zadevajo predvsem razmerja med stroko in dejavnostjo spomeniškega varstva. Sprejeti so bili naslednji

SKLEPI:

1. Na področju varstva etnoloških spomenikov je treba bolj uveljaviti sodelovanje med spomeniškimimi, muzejskimi in raziskovalnimi institucijami. Predvsem pa je treba v spomeniško prakso sproti vtakati vsa znanstvena dognanja matične stroke. Hkrati morajo konservatorji

tako pri izboru, valorizaciji in obravnavi spomenikov upoštevati sodobne dosežke etnološke vede, ki poleg pojavov iz preteklosti raziskuje tudi sodobno življenje. V tej zvezi je treba korigirati dosedanje valorizacijske kriterije, ki so pomen etnološkega spomenika opredeljevali predvsem na podlagi njegovih likovnih in umetnostnih struktur.

2. V zavodih za spomeniško varstvo v Sloveniji sta trenutno zaposlena le dva etnologa, čeprav predstavljajo etnološki spomeniki več kot 60 % vsega spomeniškega fonda v SR Sloveniji. Zato bi morali najprej doseči, da bi sistemizirali in zasedli mesta konservatorjev etnologov diplomirani etnologi v vseh tistih zavodih, ki tovrstnih strokovnjakov še nimajo. Hkrati ugotavljamo, da je v področjih nekaterih zavodov gostota in pomen etnoloških spomenikov tolikšna, da bi morali zaposliti vsaj dva etnologa.

3. Zaradi specifičnosti konservatorskega dela bi morali uvesti dopolnilno izobraževanje tistih etnologov, ki se bodo posvetili varstveni dejavnosti. V ta namen bi kazalo uvesti poseben postdiplomski študij na univerzi. Etnologi bi tudi morali doseči, da bi konservatorstvo kot stroka v večji meri upoštevalo dognanja etnologije tudi na drugih varstvenih področjih — saj matična veda konservatorstva ni le umetnostna zgodovina.

4. Za izboljšanje dela pri varstvu etnoloških spomenikov v zavodih za spomeniško varstvo je treba uvesti interdisciplinarno delo, in sicer tako, da bi v vseh fazah dela na etnološkem spomeniku ali območju sodelovali z etnologi predvsem arhitekti pa tudi zgodovinarji, umetnostni zgodovinarji, sociologi, restavradorji itd. Prav tako bi morali etnologi — konservatorji sodelovati tudi pri delu na drugih spomenikih. Saj je moderna etnologija ugotovila, da je vsak spomenik hkrati tudi etnološki spomenik.

5. Za učinkovitejše varstvo etnoloških spomenikov in spomeniških območij se morajo slovenski etnologi povezati s samoupravno bazo in interesnimi skupnostmi, kjer morajo propagirati in uresničevati cilje varstva.

6. Posebno pozornost je treba posvetiti varovanju premičnega spomeniškega fonda in izdelati podrobne kriterije za varstvo v muzejih in varstvo premičnega fonda in situ. Hkrati je treba preprečevati prekupčevanje in izvažanje etnološko zanimivih in pomembnih predmetov, ki so predmet trgovanja.

7. Kot posebna oblika varstva etnoloških spomenikov (predvsem arhitekture) se uveljavljajo muzeji na prostem. Zato je treba po tehtnem premisleku uresničiti zamisel bodisi o centralnem bodisi o regionalnih muzejih ljudskega stavbarstva na prostem. Ker spomeniški fond na terenu hitro propada, ima naloga prioriteto.

8. V pripravi je novi zakon o varstvu kulturnih spomenikov. Slovensko etnološko društvo naj pri Komiteju za kulturo IS SRS izposluje, da bo pri delu komisije za pripravo zakona sodeloval kot delegat tudi njegov predstavnik.

DRUGA REDNA LETNA SKUPŠČINA SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA NA ROŽNIKU 27. 6. 1977

Skupščina SED se je začela ob 16. uri na Rožniku. Prisotnih je bilo 34 članov. Dnevni red je obsegal poročila predsednice, urednika Glasnika, blagajnika, delovne skupine za etnološki film in nadzornega odbora, diskusijo o poročilih ter predlog in diskusijo o enoletnem programu dela društva. V delovno predsedstvo so bili izvoljeni: Marko Terseglav — predsednik, Anka Novak in Zvezda Delak, za zapisničarko Sinja Zemljič—Golob; za overovatelja zapisnika Mojca Ravnik in Helena Ložar — Podlogar.

Člani so najprej z enominutnim molkom počastili spomin dolgoletnega člana in aktivnega sodelavca društva Ludvika Zorzuta. Nato je Duša Krnel—Umek podala poročilo o delu društva.

Člani društva so sodelovali pri sestavljanju še preostalih vprašalnic za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja. Od lani je izšlo še pet zvezkov, tako da je bilo skupaj izdanih deset zvezkov vprašalnic. Za tisk se pripravljata še zadnja dva zvezka. Z dotiskanimi vprašalnici bo upravljala tričlanska komisija, ki jo sestavljajo dr. Slavko Kremenšek, Mojca Ravnik in Sinja Zemljič—Golob. Prva faza projekta bo tako kmalu končana in potrebno bo načrtovati nadaljnji potek raziskav, v katerih naj bi sodelovale etnološke ustanove in kustosi v pokrajinskih muzejih. Pri tem je potrebno omeniti, da tri monografske raziskave naselje že tečejo.

Raziskovalno delo članov je deloma razvidno iz raziskovalnih nalog, ki jih finansira RSS. Na javni razpravi konec maja je bilo obravnavanih enajst predlogov. Institut za slovensko narodopisje SAZU je prijavil štiri naloge: Etnološka raziskava materialne kulture na Slovenskem — nosilec Tone Cevc, Ljudska glasbena in plesna kultura — nosilec Valens Vodušek, Slovensko ljudsko pripovedništvo — nosilec Milko Matičetov in Ljudske šege in igre — nosilec Niko Kuret; PZE za etnologijo tri naloge: Etnološka topografija Vitanja — nosilca Kuša Krnel — Umek in Zmago Šmitek, Galjevica — nosilka Mojca Ravnik in Slovenska etnološka bibliografija — nosilec Janez Bogataj; Slovenski etnografski muzej je prijavil dve nalogi: Etnološka monografija Prlekije II — nosilec Angelos Baš in Sistematična ureditev arhiva terenskih zapisov II — nosilka Fanči Šarf; Pokrajinski muzej v Ptujju je prijavil Etnološki oris Rodnega vrha — nosilka Majda Čeh; Zavod SRS za spomeniško varstvo: Topografija ljudskega stavbarstva in rurizma — Prekmurje — nosilec Ivan Sedej. Razprava o predlogih je pokazala, da bo potrebno večje vsklajevanje programov in težiti k enotnejšemu programu prioritarnih nalog.

V preteklem letu so začeli posamezniki predstavljati raziskovalne naloge v okviru društvenih sestankov. Svoji večletni nalogi sta razkrila dr. Marija Makarovič — Medsebojna pomoč na vasi in dr. Ivan Sedej — Topografija ljudskega stavbarstva in rurizma. V naslednjem letu bo potrebno obelodaniti več raziskovalnih nalog, ki jih financira RSS, kar naj bi pripomoglo k hitrejšemu razvoju stroke.

Dokumentacija tuje periodike je obtičala na mrtvi točki, ker se v delo niso vključili etnologi iz vseh ustanov. Redno izhaja pregled novih knjig v ISN SAZU, SEM in PZE za etnologijo, ki ga pripravljajo bibliotekarke teh ustanov.

V okviru društva so tekle priprave za 24. kongres Zveze društev folkloristov Jugoslavije, ki naj bi bil v

začetku oktobra v Piranu. Tu velja pohvaliti tov. Mirka Ramovša za organizacijsko delo, saj mu je uspelo zbrati že večino referatov.

Denarne probleme je društvo reševalo s članarino in prodanimi publikacijami, če izvzamemo skromne dotacije za Glasnik. Zaradi slabega finančnega stanja se bo treba obrniti s prošnjami za sofinanciranje na SZDL in KSS. Zagotoviti bo potrebno sredstva za nujne administrativne stroške in tehnično delo pri Glasniku. Za vzorno vodenje finančnih poslov gre iskrena zahvala Francki Komljanec.

Članstvo v društvu se je povečalo za deset, tako da je v društvu sedaj 72 članov.

Sledila je zahvala članom IO in društva za njihovo delo. Še posebna je veljala uredniku Glasnika Janezu Bogataju, tajnici Sinji Zemljič – Golob in študentkam etnologije: Ireni Kunčič – Keršič, Nataši Pečenko – Erker, Mariji Kozar – Mukič in Zori Pavlin za pomoč pri razpošiljanju Glasnika.

O delu uredniškega odbora Glasnika SED je poročal urednik Janez Bogataj:

Na lanski skupščini v Mariboru nismo podrobneje razpravljali o Glasniku, saj je bila od ustanovitve društva pa do skupščine pred nami šele ena številka. Do konca leta smo s precejšnjimi težavami uresničili program in izdali vse štiri številke 16. letnika. Današnja skupščina je torej priložnost, da analiziramo pretekli letnik in nakažemo možnosti za prihodnost našega **skupnega** društvenega glasila.

V prvem letu izdavanja Glasnika s spremenjenim vsebinskim in oblikovnim okvirom se je moral uredniški odbor spoprijeti z organizacijskimi in finančnimi vprašanji. Vsebinska vprašanja namreč niso bila tako pereča, saj je že po prvih dveh številkah število sodelavcev in s tem tudi prispevkov močno naraslo. To je samo dokaz, da je bila odločitev za izdavanje društvenega glasila s spremenjeno vsebino in obliko pravilna. Upoštevanje najrazličnejših pripomb in nasvetov, ki so se zdeli uredniškemu odboru pozitivni, je pripomoglo k oblikovanju temeljne vsebinske zasnove, ki se kaže v vseh štirih številkah.

Neposredno z vsebinskimi novostmi je raslo tudi število naročnikov Glasnika. Odpovedali pa so naročnino tisti, ki jim glasilo zaradi takih ali drugačnih vzrokov ni več ustrezalo. Z dvigom števila naročnikov se je povečala seveda tudi naklada. Sedaj tiskamo Glasnik v 600 izvodih.

Uredništvo je sprejelo vrsto ugodnih ocen tudi od etnologov v tujini, ki dobivajo naše glasilo. Priznati pa moramo, da smo hkrati s pohvalami prejeli tudi vrsto iskreno izraženih dobronamernih idej za izboljšanje Glasnikove vsebine.

Če se sedaj ozremo na preteklo leto, vidimo, da je uredniški odbor takoj, ko je sprejel svojo zadolžitev, začel iskati ustrezno tiskarno. Če rečemo ustrezno, mislimo seveda na finančno in kvalitetno, tehnološko ustreznost. Med štirimi ponudniki smo se odločili za zasebno tiskarno v Ljubljani. Cena tiska je za nas več kot ugodna, saj je precej nižja od drugih sicer cenejših tiskarn. Pravilnost naše odločitve potrjuje tudi podatek, da je Glasnik tako na KUS kot na RSS uvrščen na prva mesta glede nizkih tiskarskih stroškov, zlasti če se primerja kvaliteta tiska. Ob vsem tem pa moramo ugotoviti, da so bile celo leto in žal tudi za današnje posvetovanje s tiskarno določene težave. Te so se pokazale v tiskovnih napakah (ki jih sicer imajo vse naše periodične etnološke publikacije) in v zavlačevanju ro-

kov. Menimo, da bomo na osnovi dogovora, ki ga bosta sprejela tiskarna in SED dolgoročno uredili tudi te pomanjkljivosti.

V letu 1976 smo izdali štiri številke Glasnika na 67 straneh. S subvencijo RSS smo dobili sredstva za komaj tretjino teh strani. Ta podatek zgovorno pove, kakšne težave je moral premagati uredniški odbor, da je na razne načine dobil manjkajoča finančna sredstva. Naj se zato na tem mestu zahvalim **vsem**, ki so darovali v društveni tiskovni sklad, požrtvovalno zbirali oglase po podjetjih in še posebno prof. Kremenšku, ki nam je pomagal pri dodelitvi večjega zneska s strani RSS.

Če pogledamo strukturo 67-ih strani 16. letnika, vidimo, da je bilo objavljenih

- 25 strani znanstvenih člankov
- 28 strani strokovnih člankov z dvema bibliografijskima
- 5 strani poljudnejših strokovnih člankov
- 9 strani raznih obvestil, poročil ipd.

Večkrat je bilo treba oblikovanje vsebine in števila strani prilagajati trenutnemu finančnemu položaju. Zato tudi rubrike, o katerih bomo še govorili, niso bile v vseh štirih številkah ustrezno zapolnjene.

Finančni problemi, ki smo jih že nekajkrat omenili, so nastali predvsem zaradi nizke subvencije RSS, ki je bila le 18.000 dinarjev. Uredniški odbor se je moral boriti ne le za sredstva, ampak predvsem za mesto Glasnika v našem prostoru. Vendar danes že lahko rečemo, da so naporji na tem področju rodili sadove in da smo pri letošnjem 17. letniku lahko nekoliko bolj optimistični. Tako je od letos dalje tudi Glasnik na seznamu publikacij, ki jih sofinancira KUS. Oba sofinancerja, RSS in KUS, seveda postavljata določene pogoje, ki jih bo moral uredniški odbor tako pri vsebini kot obliki upoštevati. Razen teh novosti je bilo potrebno uskladiti Glasnik z novo Ustavo in Zakonom o združenem delu. Sestaviti smo morali samoupravne akte, ki urejajo odnose in razmerja po delegatskih načelih. Najvišji družbeni organ Glasnika predstavlja dve delegaciji: osem članska delegacija uporabnikov in tri članska delegacija uredniškega odbora. Vse samoupravne akte smo sestavili sami in s tem prihranili društveni blagajni nekaj sredstev.

Zbiranje manjkajočih sredstev z oglasi je bilo v lanskem letu dokaj slabo, predvsem zato, ker je pri tem delu potrebno maksimalno angažiranje posameznikov. Za letošnji letnik se z zbranimi sredstvi približujemo že staremu milijonu. Na tem mestu je treba še posebej pohvaliti nekatere študente, ki so bili zares prizadevni pri tem delu. Hvala tudi tistim etnologom, ki so svoja prijateljska, sorodniška ali druga poznanstva izkoristili za pridobitev oglasov.

Toliko o preteklem letniku. In kako naprej? Prizadevali naj bi si v dveh smereh:

- pri delu uredniškega odbora in
- pri oblikovanju posameznih rubrik, zlasti tistih, kjer se kažejo vrzeli.

V uredniškem odboru bi kazalo dosledneje izvesti delitev dela in izpolnjevanje prevzetih obveznosti. Uredniški odbor je v prvem „mandatnem“ letu opravil veliko delo. V okviru tega odbora pa bi le kazalo izpopolniti nekatere pomankljivosti v zvezi s **študentsko rubriko**, veliko dela nas še čaka tudi na področju **stikov z javnostjo**.

Sicer pa preglejmo posamezne rubrike:

Uvodniki in obliki polemik, aktualnih teoretičnih prispevkov, razmišljanj in podobno nas niti najmanj ne skrbijo. Za letošnji letnik imamo že skoraj vse prispevke

zbrane. Prav tako ni nobenih vprašanj z rubrikami **društvene novice, poročila in obvestila ustanov in bibliografija**. Potrebno bo izdelati le kriterije za pisanje in objavljane v rubriki **poročila in obvestila ustanov**. Doseđanja poročila so bila namreč zelo različna, tako po vsebini kot dolžini. Zato bo uredniški odbor izdelal vzorec za pisanje v tej rubriki in ga poslal vsem etnologom, ki vsako leto poročajo o delu v preteklem obdobju.

Z objavo **bibliografije** za leto 1974 in 1975 smo nadoknadili zamujeno in tako bo Glasnik spet sproti sledil objavam na etnološkem področju. Tudi rubrike **gradivo, knjižne novice, informacije, poročila in ocene** so že sedaj ustrezno zapolnjene, tako da si bo uredniški odbor v bodoče prizadeval te rubrike le še notranje izpopolnjevati in jih aktualizirati.

Zadnje tri rubrike pa so morda nekoliko bolj problematične. **Intervju** je po poskusih v prvih dveh številkah popolnoma zamrl. **Študentska rubrika** je po obetavnem kritičnem in svežem startu močno opešala. Tudi **Zgodovina slovenske etnologije v slikah** je v zadnjih dveh številkah utihnila. V opravičilo moramo povedati, da je bilo treba to rubriko oziroma prostor zanjo večkrat odstopiti objavam raznih nujnejših besedil.

V bodoče bi kazalo odpreti še novo, občasno rubriko **Etnologi in raziskovalne naloge**, v kateri bi sproti obveščali širšo javnost in tudi za etnološke rezultate zainteresirane posameznike o naših raziskovalnih nalogah. Rubrika utegne biti še kako koristna, ko bo zaživelo delo pri realizaciji Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja.

Naj končam poročilo z željo, da bi v bodoče vsi slovenski etnologi še aktivneje sodelovali na straneh našega skupnega glasila. Vsaka številka Glasnika in vsak letnik so tudi dokument in slika razvoja naše stroke, njenih prizadevanj in dejanj. Na koncu se zahvaljujem vsem sodelavcem v uredniškem odboru, posebna zahvala pa velja lektorici Mariji Stanonikovi in Mojci Ravnikovi.

V bodoče bi si morali prav v okviru društva prizadevati za celovitejšo obravnavanje etnološkega tiska na Slovenskem in za enotnejše nastopanje tako pred finančeri kot pred celotno kulturno javnostjo.

O delu **skupine za etnološki film** je poročal Naško Križnar. Pripravljen je bil program o snemanju etnoloških filmov, ki je bil z navdušenjem sprejet pri Delavski univerzi. Slednji je že določil deset tem z etnološko vsebino. O realizaciji te serije se bo skupina za film pri SED pomenila jeseni.

Poročilo o **finančnem stanju društva** od 1. 3. 1976 do 14. 6. 1977 je podal blagajnik Mirko Ramovš.

Dohodki: Prenos sredstev Slovenskega etnografskega društva in Podružnice EDJ za Slovenijo 7.701,92, naročnina in prispevki za Glasnik 16.292,05, prodane publikacije 4.186,20, oglasi v Glasniku 9.500, članarina 1.815, dotacije za Glasnik 36.570, obresti 80,04, skupaj 76.145,57 din.

Izdatki: Tiskarski stroški za Glasnik 53.470, pisarniški material 537,55, poštni stroški 3.705,10, provizija za oglas 500, venec 500, potni stroški udeleženca na posvetovanju v Mariboru 617, stroški SDK 73,50: skupaj 59.403,15 din. Saldo 16.742,42 din.

V poročilu **nadzornega odbora** je dr. Milko Matičetov potrdil točnost blagajniškega in tajniškega poslovanja.

Diskusija o poročilih in programu dela v letu 1977/78. Za tretje letno posvetovanje sta bili predlagani dve temi: Topografija — izkušnje in perspektive ter

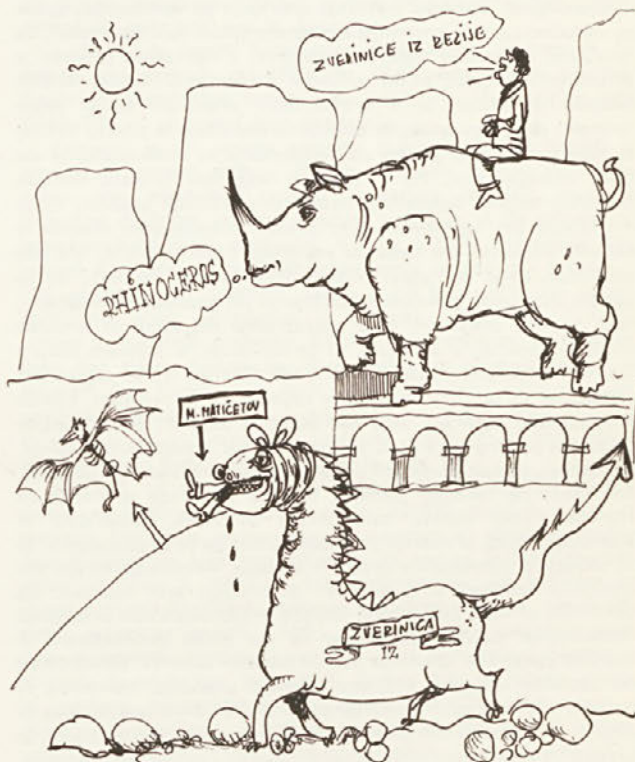
Etnologija in sodobna slovenska družba. Sprejet je bil drug predlog.

Pri organizaciji kongresa Zveze društev folkloristov so nastale težave, ker so bile vse prošnje za financiranje zavrnjene. Postavilo se je vprašanje, ali je mogoče organizirati kongres tudi brez denarnih sredstev ali ga je bolje za letos odpovedati. Ker je bilo do sedaj že 84 prijavitelcev, ki so poslali že 43 referatov, je bilo sklenjeno, da je potrebno vprašati za mnenje republiška društva. Če bi se kongres organiziral, bi prevzela društva skrb za tiskanje referatov, v kolikor ne bi bili objavljani v Narodnem stvaralaštvu. SED bo poskusilo prositi KSS za izredna sredstva. V odbor za pripravo so bili izvoljeni dr. Zmaga Kumer, Mirko Ramovš, Marko Terseglav, Julijan Strajnar in Duša Krnel — Umek.

V jeseni bo društvo s strokovno komisijo področne raziskovalne skupnosti za humanistične in zgodovinske vede RSS pripravilo sestanek o prioritethih nalogah slovenske etnologije. Dr. Valens Vodusek bo pripravil referat o delu glasbene folkloristike v Sloveniji danes.

Ker je bilo prejšnje leto premalo sestankov, bi že septembra začeli z rednimi mesečnimi sestanki, na katerih bi bile predstavljene raziskovalne naloge, ki jih financira RSS. Poleg tega naj bi člani v večji meri razkrivali tudi svoje strokovno delo in zanimanje, ki je zunaj raziskovalnih nalog pri RSS. Društvo naj bi svoje člane obveščalo še o zanimivih sestankih sorodnih strok. Poleg tega bi bilo potrebno z njimi večje povezovanje, zato bi v okviru Glasnika organizirali okroglo mizo o aktualnih interdisciplinarnih vprašanjih, kamor bi povabili predstavnike teh strok.

Društvo naj bi v prihodnje bolj skrbelo za načrtno zaposlovanje etnologov in za vzgojo kadrov. Da bi delo v **skupini za kadre** bolj zaživelo, so bili vanjo poleg člana IO Tanje Tomažič izvoljeni še: dr. Vilko Novak, dr. Marija Makarovič, dr. Ivan Sedej, Marija Stanonik, Anka Novak in Zvezda Delak.

Risba I. Sedeja, nastala med posvetovanjem SED na Rožniku

Naslednja naloga društva je spremljanje domačega etnološkega tiska in prirejanje diskusij ob izdaji publikacij. Večjo skrb bo potrebno posvetiti izdajanju etnoloških del, zato je bila izvoljena **tiskovna komisija**, ki jo sestavljajo: dr. Slavko Kremenšek, dr. Niko Kuret, dr. Boris Kuhar, dr. Angelos Baš in Naško Križnar.

Skupščina je potrdila, da se bosta letošnjih zveznih kongresov na društvene stroške udeležili kot študentski prestavnici Mira Omerzel (kongres Zveze društev folkloristov) in Irena Kunčič — Keršič (posvetovanje Zveze etnoloških društev).

Dr. Niko Kuret je udeležence skupščine seznanil, da bo septembra redakcija časopisa Demos v Ljubljani. Čeprav sredstev še ni, upajo, da bodo pravočasno odobrena. Sestanek bo organiziral ISN SAZU.

POLEMIKA

POROČILO S POMISLEKI

Gre za predavanje dr. M. Goloba, ki ga je imel 30.3.1977 na Filozofski fakulteti v okviru ljubljanske podružnice slavističnega društva. Razmišljanje o usodi ljudskega reka na podeželju danes je slaviste lahko zadovoljilo toliko, kolikor je referent pač segel na področje besednega ustvarjanja. Čeprav je predavatelj izhajal prav iz besednega ustvarjanja, so bila njegova splošna metodična razmišljanja bolj namenjena etnologu ali sociologu kot slavistu. In prav o tej strani predavanja bi rad napisal par besed.

Avtor — sociolog se ukvarja s človekom v času in prostoru, raziskuje življenje in silnice, ki človeka na podeželju oblikujejo, išče mesto človeka v tem okolju in zasleduje spremembe, za katere je sprejemljiv podeželjan in ki oblikujejo njegovo mišljenje, življenske navade in stopnjo miselne, kulturne ter jezikovne razvitosti. Dr. Golob je sam „terenec“, svoja spoznanja oblikuje šele po temeljitem terenskem delu, ki se loči od ustaljenega terenskega dela etnologa ali folklorista, saj zavrača vsakršno „izpraševalno“ metodo, odklanja intervjuje ali vprašalnice, sploh pa odločno zavrača snemanje z magnetofonom ipd. Sam pravi, da uporablja na terenu metodo parafraze; z njo skuša prodreti v skrivnosti in dejstva, ki jih raziskuje. Preden je dr. Golob razložil metodo parafraze, je v anekdotični pripovedi opisal svoje terensko delo s prebliski in strokovno literaturo in prakso nekdanj in danes. Odklonil je vse od folklorizma in strukturalizma do nove antropologije. Po v začetku nejasnem prikazu metode parafraze smo iz njegovih primerov in v diskusiji spoznali, da je dr. Golob pri terenskem delu pristaž observacijske metode z aktivno udeležbo, pri kateri se vse odvija čisto spontano. Metoda parafraze, ki je pomagalo obsevacijski, temelji, na tem, da se ljudem določenih pokrajin približuje in jih spodbuja z besedami, reki, toposi, pregovori iz drugorazredne literature in avtorjev določene pokrajine ali kraja, ki ga raziskuje. V stalnem stiku z ljudmi navaja gesla, misli in rekla teh avtorjev (ki so največkrat domačini) in opazuje, kakšna je reakcija na te rečenice. Ljudje skoraj vedno reagirajo, toda zelo različno, zato dr. Golob njihove odgovore sistematizira v več skupin, kot npr. v parafrazo veselega, žalostnega ali kakršnegakoli odziva (če parafraziram dr. Goloba), pač glede na reakcijo človeka. Metoda parafraze se mu je že razrasla v cel sistem, zato ločuje odgovore tabelarično in shematično bolj primerno za pravnika kot pa za družboslovca, ki se ukvarja s človekom v prostoru in času. Metoda parafraze mu omogoča vpogled v miselni in doživljajski svet človeka. Za celovitost prikaza življenjskih situacij in človeka v njih je njegovo raziskovanje logično usmerjeno na vse plasti podeželjanov. Z metodo parafraze spodbuja vse od bogatih kmetov, posestnikov do „sončne uprave“, kot sam imenuje pijančke, nemaniče in lenuhe, ki jim je gostilniško parlamentiranje edini poklic. Vso to pisano paleto socialnih plasti dr. Golob opazuje, se ji prilagaja, jo „izziva“ z naučenimi citati iz večerniške ali „mazaške“ literature, svoja spoznanja pa si beleži kasneje, navadno zvečer, pač takrat, ko je sam. Ljudem sicer pove, zakaj je v njihovem kraju, toda nič njih ne sprašuje in anketira, nič si ne beleži in ne poizveduje, ker so

po njegovem vse to le zavore pri terenskem delu. Vprašanja sama zanj nimajo prevelike vrednosti, ker se večina ljudi na zastavljena vprašanja tako ali tako zlaže, si izmišlja zgodbe, celo ljudska besedna ustvarjalnost postane „nepristna“.

Ob tem malce patetičnem in vzvišenem pribujanju svoje resnice in metode se je vsaj v meni podrla vera v njeno univerzalnost, ki me je navdajala na začetku Golobovega predavanja. Priznam, da sem bil vesel, ker je pokazal na nekatere nove in sodobnejše prijeme pri terenskih raziskavah, toda Golobova v začetku prepričevalna in obetajoča metoda se je spremenila v antimetodo tisti hip, ko jo je hotel posplošiti tudi na etnologijo in folkloristiko. Verjamem, da je raziskovalni postopek, ki si ga je izbral avtor, ne samo zadosten, ampak za sociološki pristop k problemom človekovega žitja in bitja tudi odličen. Dr. Golob ne raziskuje niti materialne kulture, šege in navade mu niso cilj raziskovanja, ljudska duhovna kultura mu je samo orientacijsko znamenje, ko sledi človeku in njegovim življenjskim reakcijam, prilagajanju in oblikovanju miselnega ustroja in življenjskih norm. Dr. Golob nas je razočaral torej s tem, da metodo, ki se kaže kot uspešna v socioloških raziskavah, vsiljuje tudi drugim humanističnim vedam in če te ne prišejejo nanjo, so rezultati drugih iskanj samo izguba časa. Taka znanstvena ozkost je odbijajoča. Sicer pa nam je Dr. Golob odpiral izredne možnosti učinkovitega terenskega pa tudi internega inštitutskega dela. Žal smo te možnosti bolj zaslutili, ker je bilo predavanje tudi iz objektivnih razlogov presplošno, saj ni šlo za metodološko predavanje, ampak bolj za prikaz današnje jezikovne in miselne gibčnosti slovenskega podeželja. Kolikor so sploh prodrli metodološki problemi, je to zasluga diskutantov — folkloristov, ki sta speljala vodo na svoj mlin in odvezla besedo maloštevilnim slavistom, ki jim je bilo predavanje v prvi vrsti namenjeno. Kot slavist sem bil s predavanjem več kot zadovoljen, kot folklorist, ki delam na terenu, pa sem ostal nepotešen. Želim, da bi kdaj tudi etnološko društvo povabilo predavatelja, da bi lahko razčistili konkretne metodološke probleme, ki so zadnji sredo v marcu v slavističnem društvu logično izzveneli kot balast.

Marko Terseglav

NA LASTNI ZEMLJI TUJKA

Televizijski „Pogovori o glasbi“ dne 9. februarja 1977 ob 18.45 uri (Glasba, človekova spremljevalka od zibel do groba) je spet potrdila presunljivo spoznanje, ki ni novo: naša mladina (sodelovali so torkat celjski dijaki) priznava, da ljudske pesmi ne pozna. Ne pozna je in zato tudi ne poje. Človek bi dejal, da bi to spoznanje moralo alarmirati našo kulturno politiko, naše pedagoške kroge — ne vem, koga še vse. Nič takega. Tako se pred našimi očmi dogaja, da del naše kulturne dediščine, ki nam je bil zmerom v ponos in veselje, danes nespoznan tone v pozabo. Če ga namreč mladina ne sprejme, mu ni rešitve. Pač: ljudska pesem se še oglašča s koncertnih odrov, slišimo jo — celo — v radiu in in televiziji, spravili smo je nekaj na ploščo. Toda mladina je ne poje. dostikrat ji niti do zavesti ne prihaja, da obstaja, da je nekoč spremljala slovenskega človeka „od zibel do groba“ in da bi jo mogla — nisem zapisal: morala — peti. Res je, pred nekaj leti sem doživel nekaj lepega. Skupina mladih ljudi se je vračala iz hribov in je v avtobusu vso pot prepevala: same ljudske, domače pesmi, lepo, diskretno, nevsiljivo, brez kričanja. In nobene popevke. Spomnil sem se pri tem svojih gimnazijskih let, ko smo višješolci v celjski gimnaziji vsak odmor porabili za petje — piano, pianissimo — v kotu na hodniku. Naše lepe stare pesmi! Etnomuzikologi pač še vedno zapisujejo pesmi po našem podeželju, čuda je še ohranjenega med starimi ljudmi, arhivi so polni, že pred nekaj leti so hranili nad 30.000 zapisov. Toda to je mrtvo blago. Ni bilo tako napak, ko je nekoč dejal: Deset pesmi, ki jih ljudje pojo, več velja kakor sto pesmi v arhivu. Za sedanje stanje ne iščimo krivde pri mladini. Na enega izmed krivcev so pokazali dijaki sami: na šolo, ki „ne utetne“ posvetiti nekaj skrbi tudi ljudski pesmi. Toda šola ni edini krivec. Vprašujem se, ali, kako in koliko se briga za ljudsko pesem naša mladinska organizacija. Kaj pa naša mladina sliši dan na dan v radiu in televiziji? Popevke, ki največkrat niso vredne primerjave z najskromnejšo ljudsko pesmijo! (Pohvalno izvemam jutranji radijski program.) Ali se res nič ne more upreti tej poplavi bledečino-sentimentalnih ali zlagano „filozofskih“ besedil, ki so daleč od vsake „poetičnosti“, temu (ne)organiziranemu šundru, ki mu pravijo „glasba“? Kako naj mlad človek sredi tega vsiljivega rock — in pop — ovstva sliši zlahke viže naših ljudskih pesmi? Naša RTV bi bila dolžna, da v svojem

programu misli na mlade ljudi, na vpliv, ki ga ima nanje njena programska politika, ne pa da jim spredaj in zadaj ponuja same popevke (celo v oddajah „Mladi mladim“!), ko lansira in forsira vsak dvomljiv in negodni novi „ansambel“, ki se ji pride ponujati in ko — naposled — vlačí v program pevke in pevce, ki ne po svojem glasu ne po svojem pevskem znanju ne zaslužijo tega imena. Kako naj se mladi ljudje skozi to razglašeno in kričavo goščavo prebijajo do plemenitega petja, do neminljive lepote naše ljudske pesmi? Tu je treba nekaj ukreniti, kazalec je že mimo dvanajste ure!

Niko Kuret

POROČILA, NOVICE

Velika in močna tradicija finske folkloristike izhaja iz „Finskega literarnega društva“ (Nadaljevanje iz Glasnika SED 16/1976, št. 1, 16–17)

Leta 1831 je bilo ustanovljeno Finsko literarno društvo, ki mu je botrovalo dvanajst visokošolskih učiteljev, diplomantov helsinške univerze, kar je bilo odraz duha tega časa. Eden izmed praktičnih nagibov je bila potreba po tiskanju folklorne gradiva, ki ga je zbral Elias Lönnrot. Le-ta je bil tudi izbran za prvega tajnika društva. Že od samega začetka se je organizacija imenovala Suomalaisen Kirjallisuudan Seura (Finska literarna družba ali društvo), znana na kratko kot SKS. Društvo je bilo zelo demokratičnih načel in je povabilo k članstvu vse sloje, od leta 1846 tudi ženske. 16. marec, kot obletnica smrti Henrika Gabriela Porthana, velikega učenjaka in domoljuba, je bil izbran za vsakoletno slavje te, za Finsko izredno važne ustanove. V društvu lahko sodelujejo tudi tujci, če izpolnjujejo določene pogoje.

SKS je v mnogočem pripomoglo k ustanovitvi finske države in utrditvi nacionalne kulture, saj je Finska, ki je bila pretekla stoletja podjarmljena, morala dokazati, da ima svojo kulturo, tradicijo in narodno samobitnost. Ni naključje, da je to društvo še danes močan organizacijski center tim. narodnih znanosti. Še vedno je njegova glavna naloga povečevati osrednje folkloristične arhive, vzdrževati znanstveno knjižnico in izdajati znanstveno literaturo o finskem jeziku in kulturi.

Folkloristični arhivi Finskega literarnega društva
Zgodovinski pregled

Zanimanje znanstvenikov za finsko ljudsko pesništvo se je pod vplivom zgodnjih romantičnih tokov pričelo proti koncu 18. stoletja v krogu zgodovinarja Gabriela Porthana in njegovih učencev. Žal je bilo veliko do takrat zbranega gradiva uničenega v požaru, ki je popolnoma opustošil stari del mesta Turkuja 1827. Uničen je bil tudi rokopis za veliki finski slovar, ki ga je zapustil njegov prijatelj Christfrid Genander.

Ustanovitev že omenjenega SKS je bil izredno važen dogodek. Društvo je močno povečalo zanimanje za finsko kulturo in jezik in se zavzelo za raziskovanje podeželja in njegovih tradicij. Temeljna naloga je bila že takrat zbirati in usmerjati folkloristično gradivo, ustanavljati arhive in utrditi raziskovalno delo v prihodnosti. V 135 letih je društvo zraslo v znamenit raziskovalni inštitut.

Osnova zbirke je gradivo, ki so ga zbrali Lönnrot, A. I. Arwidsson, Reichold von Becker, C. A. Gotlund in Z. Topelius starejši iz Turkuja v obdobju romantike. Zbiranje se je močno povečalo, ko je l. 1935 izšla „Kalevala“, najpomembnejša finska nacionalna pesnitev. Na začetku je zanimanje veljalo kajpada ljudski pesmi, predvsem pa slehernemu gradivu, ki bi se navezovalo na Kalevalo, saj so takrat mislili, da je nekoč obstajala kot popolna epska pesnitev. L. 1840 so izšle ljudske pripovedke. Ustanovili so denarne fonde za podporo zbiralcem, ki so jih poslali na različne kraje dežele, da bi zbirali ljudske pravljice. Erik Rudbeck (Eero Salmelainen) je uredil v letih 1852–1866 obširno delo Suomen kansan Satuja ja Tarinoita (Finske ljudske pravljice in legende). Leta 1850 se je pričela akcija, ki se je kasneje izkazala za izredno plodno: časopisi so pričeli nagovarjati javnost, da bi se pridružila aktivnemu zbiranju in v odgovor so pričeli pošiljati gradivo ljudje iz vse Finske ne glede na sloj in izobrazbo.

V zadnjih desetletjih preteklega stoletja so spremembe v znanstveni misli pripeljale k geografsko-zgodovinski metodi raziskovanja. Kalevalo so pustili ob strani in pričeli zapisovati vso ljudsko poezijo. Sicer so izdali zbirko pesmi in inkantacij pod naslovom „Kalevan Toisinot“ (Različne Kalevale), a tej je sledila „Suomen Kansan Vanhat Runot“ (Stare pesmi finskega ljudstva). Ustanovitelj „finske“ metode je bil Julius Krohn, razvil pa jo je njegov sin Kaarle Krohn. Posebno pomembna so bila potovanja zadnjega v letih 1881–85, na katerih je zbral folkloristično gradivo: več kot 18000 različnih naslovov od ljudskih pripovedk, legend, pesmi, inkantacij, vraž do magije ipd. K. Krohn je organiziral mrežo informatorjev, ustanovil je stalno telo za urejanje nabranega materiala in pozival javnost k sodelovanju ter uvedel nagrade za zbiralce. L. 1883 je tisk pozval ljudstvo, naj pošilja stare ljudske pesmi, pregovore, uganke, pripovedke, itd. SKS. Krohn je izdal l. 1884 vodič za zbiranje ljudskih pravljic (65 strani). Dodana so bila tudi navodila za zbiranje ljudske magije. Med priročniki velja omeniti še „Ohjelma suomalaisen kansanrunouden kerääjille“ (Program za zbiralce finske folklore), ki je bil tiskan in množično razdeljen l. 1903 in ponovno tiskan v razširjeni verziji l. 1923. Študentska zveza Häme in nekatere druge študentske organizacije (te so še danes na Finskem izredno močne) so izdajale od l. 1913 dalje podobne knjižice. Ducat kvestionarjev, ki so bili napravljeni za različna področja, je izšlo v časopisih „Kotiseutu“ (Domači okraj) in „Antero Vipunen“. (8 številjk je uredil Väinö Salminen).

Poleg posameznikov so pričele sodelovati v zbiranju tudi razne vzgojne ustanove, mladina in kulturne organizacije. Na prelomu stoletja so odhajali zbiralci ob denarni pomoči tudi na območja zunaj matične države, tja, kjer se je govorila finščina: v južno in severno Vzhodno Karelijo; področja, ki so pripadala Rusiji že od nekdanj, hodili pa so tudi v finska naselja v centralni in severni Švedski in ob arktični obali Norveške. SKS je poslala znanstvenike tudi v Estonijo. Zbrano gradivo je bilo poklonjeno estonskim arhivom, ko je dežela postala neodvisna. Najpomembnejše estonsko gradivo pa so prenesli kot kopije v finske arhive.

Največji zbiralec vseh časov je bil Samuli Paulaharju, učitelj v osnovni šoli in kasneje očitelj obrti in risanja v šoli za gluhoneme. Vlada mu je podelila naslov častnega profesorja. V dobrih 40 letih je zbral okrog 80.000 zaokroženih celot različnih podatkov skupaj s tisoči fotografij, risb in stotinami obširnih etnoloških opisov.

L. 1926 se je na pobudo Toiva Okkole organiziralo veliko tekmovanje za zbiranje iger med šolskimi otroci, prvo te vrste do takrat. Dobili so 129000 opisov, od katerih je bilo 79000 natančnih diskripcij iger in športov.

L. 1931 je postal funkcionar SKS Martti Haavio in bil njegov prvi skrbnik od 1934 do 1948. leta. Bil je profesor finske in primerjalne folklore na univerzi v Helsinkih v letih 1949–56, ko je postal član akademije.

Pomagal je do novega razcveta folkloristične aktivnosti in istočasno postavil delo v arhivih na nove tirnice. Arhivi so dobili zdaj neodvisen položaj s lastnim osebjem, katerega izključna dolžnost je bila povečati kolekcije in jih pripravljati znanstvenikom bolj dostopne. Ko so l. 1935 praznovali stoletnico Kalevale, so priredili tekmovanje za zbiranje gradiva iz bolj zanemarnjenih področij. Odziv je bil tako velik, da je celo spremenil vrsto konceptov o folklori. Zbrali so 133.000 opisov z različnih področij. Število informatorjev se je povečalo čez tisoč. Tiskali so nove vodiče za zbiranje legend in lokalnih šeg. Haavio je v letih 1936–39 uredil časopis „Kansantieto“ (Folklor), ki je služil za povezavo nove zbiralne mreže. Da bi jo utrdili, so potovali znanstveniki tudi sami: Haavio, Lauri Simonsuuri, Jouko Hautala, etc.

L. 1953 so s pomočjo finskega radia organizirali tekmovanje, na katerem so zbrali okrog 20.000 ljudskih pesmi in melodij. Naslednje tekmovanje, na katerem so zbrali praznične šega Karelije, je bilo leta 1956. V ta namen je Hautala izdal nekaj vodičev. L. 1957 je bil tekmovanje, na katerem so zbrali primere ljudskega humorja na rovaš sosedov. Novo zbiralno akcijo so izvedli l. 1961. Spet so bile v ospredju pravljice in legende. Vodiča je napisal Lauri Simonsuuri. Sledilo je zbiranje ljudskih iger leta 1962. Zadnja leta je mnogo tovarn in podjetij ter sorodnih organizacij priredilo tekmovanja v zbiranju pregovorov, legend, ljudske medicine ipd. v sodelovanju z arhivom. Časopis za spraševanje (z vprašalnici) je bil v ta namen tiskan dvakrat letno od leta 1961 (Kansantieto). Zdaj obstaja nova mreža informatorjev, ki šteje okrog 1200 ljudi, 300 ljudi je aktivnih zbiralcev, ki delajo

redno. (Za nagrado dobijo knjige, srebrne žlice in manjše denarne nagrade.) Rezultat je spet odličen. Arhivi se stalno polnijo.

V zadnjem času so se zbiralci osredotočili predvsem na snemanje glasu pripovedovalcev in pevcev ali glasbenikov. To ni nič novega, saj so snemali že na začetku stoletja, le da so zdaj to močno povečali. (Armas Launis, Väinö Salminen in A. O. Väisänen so s seboj nosili fonograf že pred desetletji). Plošče so izdelovali v arhivu tudi tik pred drugo vojno. Danes uporabljajo seveda tudi magnetofone. Imajo okrog 1000 po 9 minut trajajočih plošč in tisoče magnetofonskih posnetkov. Vsega skupaj je posnetkov za 2550 ur (legende, pesmi, instrumentalna glasba, žalostinke itd.). SKS je podelila nekaj štípendij, da bi se lahko izkušeni zbiralci naučili ravnati z aparaturo in tehnikami snemanja. Zdaj tudi transkribirajo posnetke v pisano obliko.

Zbrano folklorno gradivo je bilo v začetku v lasti Eliasa Lönröta, kasneje pa na različnih provizoričnih mestih. L. 1886 so bili zato napravljene prvi koraki, da bi SKS dobila svoje poslopje. Zgradba je imela pod streho knjižnico, arhive, pisarne in skladišče za publikacije društva. Prostor je dala tudi drugim institucijam, ki se ukvarjajo s problematiko nacionalne kulture. L. 1950 je bila stavba modernizirana. Inštitut za folkloro pa dobi leta 1965 svoje lastne prostore v drugi zgradbi in spada pod helsinško univerzo pod okriljem SKS. Pod isto streho spada danes še sploška etnološka knjižnica, ki je bila ustanovljena v okviru lastnega oddelka.

Priložen je še indeks posameznih področij, ki jih kartotечно obravnava arhiv Finskega literarnega društva:

- Ljudske pravljice
- Legende svetnikov
- Mitične pripovedke
- Zgodovinske in lokalne pripovedke
- Etiološke pripovedke

Posnemanje glasov iz narave (v finskem jeziku obstaja ogromno besed, ki tvorijo glagol ali samostalnik ali pa kar oboje in ki natančno posnemajo naravne zvoke in šume, največ jih je zaživalske zvoke, npr. šumi, ki jih povzročajo žuželke z letom ali drgnjenjem kril ipd. op. p.)

- Stare pesmi v metriki Kalevale
- Lirske in epske ljudske pesmi v kasnejših metričnih oblikah
- Ljudska medicina
- Koledarske šege
- Magična praktila, vraže in verovanja
- Verovanja in vraže, ki se tičejo živali
- Didaktične izmišljotine
- Igre in športi
- Pregovori
- Uganke
- Glasba
- Etnografski opisi
- Fotografije
- Kopije zbirk estonske folklore

Finska literarna družba izdaja redno naslednje znanstvene publikacije: ljudske pripovedke, legende, stare pesmi v metriki Kalevale, koledarske šege, magične praktike, glasbo, pregovore, gramofonske plošče ipd.

Damjan Ovsec

KNJIŽNE NOVOSTI

Deutsche Volkslieder aus Siebenbürgen. Neue Reihe I, aus dem Nachlass von Gottlieb Brandsch hrsg. von Walter Brandsch. Regensburg 1974. S. XXI + 188, mus.

Zbiranje ljudskih pesmi sedmograških Sasov se je začelo pred več kot sto leti, saj je prva zbirka, ki jo je pripravil Fr. Wilh. Schuster, izšla l. 1865. Njegovo delo se je l. 1895 namenil nadaljevati G. Brandsch in objavil l. 1931 prvi zvezek, v l. 1936/38 pa drugega. Vojna je preprečila izdajo preostalega gradiva. Medtem ko je bilo v Schusterjevi zbirki vsaj nekaj melodij, se je Brandsch omejil na besedila. Izdajatelj Brandschove zapuščine pa upošteva melodije, kjerkoli je bilo mogoče. Kot prvi v predgovoru, je sicer skušal ohraniti prvotno razdelitev gradiva, opustil pa je odbiranje primerov po estetskih načelih. Da bi zbirka ne bila preveč obsežna, se je odrekal objavi vseh variant in splošno znanih pesmi, marveč jih je navedel v seznamu na koncu knjige.

Knjiga se začne s seznamom večkrat navedenih virov in literature ter z abecednim seznamom začetkov. Vseh pesemskih tipov je 147, od tega 45 nabožnih, 53 poučnih ter 49 zgodovinskih in domoljubnih. Pesmi je v resnici več, ker variante niso oštevilčene. Upoštevanji niso samo zapisi po petju, temveč tudi primeri iz raznih rokopisov in pesmaric, pri nabožnih celo z latinskimi besedili, se pravi vse, kar so peli Nemci na Sedmograškem. Opombe so povsod, kjer je imel izdajatelj kaj podatkov o vlogi pesmi, načinu petja, objavi, viru ali literaturi. Prav bi bilo, da bi tujejezična dela najprej navedel v izvirniku, šele potem v prevodu, vsekakor bibliografsko ne približno (prim. na str. 25 pomanjkljivo navedbo variante nekaterih pri nas znanih (npr. o Mariji in treh grešnih dušicah, o oživitvi mrtvega Lazarja). Ker je o razvrstitvi odločala vsebina pesmi, se med „poučnimi“ tudi take, ki jih pojo na svatbi, pri pogrebu ali v zvezi z drugimi običaji.

Glede na to, da hoče biti izdaja znanstvena, se ne bi smela zadovoljiti s seznamom začetnih verzov, marveč imeti vsaj še splošno kazalo. Prav bi tudi bilo, da bi ji bil dodan kratek prikaz območja, od koder so pesmi, da bi bralec kaj zvedel o geografskem položaju Sedmograškega, o njegovi zgodovinski usodi, etnološkem značaju ipd. Dobro je, da so pri nekaterih pesmih podatki, do kdaj so bile še v rabi, nekaj več besed o običajih, ki jih spremljajo, pa tudi ne bi škodovalo. Kot dopolnilo splošnemu prikazu bi bila zelo primerna fotografija.

Končno sodbo o zbirki bo mogoče izreči šele po izidu nadaljnjih zvezkov.

MEGAS, Georgios A., Di Ballade von der Arta—Brücke. Eine vergleichende Untersuchung. (Aus dem Griechischen Übersetzt von Frau Hedwig Schwent—Bertos unter Mitwirkung von Frau Vita Xanthaki — Kalopissi.) Thessaloniki 1976. 204 S., 6 S. fotografij, zemljevid.

Knjiga, ki je najbrž zadnje objavljeno delo (končano 1971) lani umrlega raziskovalca grškega ljudskega izročila, obravnava eno najbolj znanih grških balad, ki že 100 let zaposljuje folkloriste, ne da bi bilo doslej rešeno vprašanje njenega izvora. Snov te balade je razširjena po vsej južni Evropi in temelji na ljudskem verovanju, da je treba v temelj stavbe vzdati živo bitje, ker more le žrtev potolažiti demonske sile v zemlji ali voda, ki bi sicer sproti podirale človeško delo. V uvodu avtor navaja dokaze, po katerih je običaj stavbne žrtve znan po vsem svetu, pri narodih različnih stopenj civilizacije in kulture; ohranila se namreč niso samo pričevanja v izročilu, marveč resnični ostanki zazidanih ljudi in živali.

V prvem delu, ko obravnava avtor grško balado o stavbni žrtvi pri gradnji mostu na reki Arta, našteva najprej motive. Ugotovil jih je devet: 1. uvodni (začetek zidanja; ponoči se podre, kar sezidajo podnevi — znano tudi iz slovenske legendarne balade o sv. Volbenku, Štrekelj št. 630), 2. oznanilo žrtve, 3. sklep zidarjev, kdo bodi žrtev, 4. povabilo stavbni žrtvi, 5. zvijača s

prstanom, 6. zazidanje žrtve, 7. usoda treh sestra, 8. zakletev in odkletev, 9. naročila umirajoče žrtve.

Razprava upošteva vse doslej zbrane grške variante, zapisane v Epiru (12), Makedoniji (16), Trakiji (35), Tesaliji (9), na celinskem ozemlju Grčije (18), na severnih Sporadih (45), na Peloponezu (39), na Jonskih otokih (16), na Kikladih (12), na Kreti (18), na Trakijskih otokih (1), na maloazijskih otokih (6), na Dodekanezu (19), v zahodni Mali Aziji (7), v Pontu (27), v Kapadokiji (17), v Likaoniji (1), na Cipru (30), vsega 318 primerov. Priloženi zemljevid zgovorno prikazuje razširjenost balade med Grki.

Pri podrobni analizi posameznih motivov je avtor pritegnil tudi variante drugih narodov, saj se pokažejo skladnosti z grškimi in že pri imenu zidarskega mojstra, ki se npr. pri romunskih in bolgarskih imenuje skoraj zmeraj z grškim imenom Manole, kar pa ni nič čudnega, če vemo, da so grški mojstri nekoč zidali po deželah južne Evrope. Zanimivo je, da pojo to balado na Kreti kot mrliško žalostinko, v Pontu in po nekaterih drugih območjih je pesna pesem na velikonočni ponedeljek ali na praznik ruselij (dan mrtvih). Ples je vselej brez instrumentalne spremljave.

Po avtorjevemu mnenju, podanem v povzetku izsledkov, je balada nastala na podlagi ljudskega verovanja, da je za trdnost stavbe potrebna človeška žrtev, zazidana v temelj. Njena domovina je grška pokrajina Epirus, od koder se je razširila povsod, kjer so prebivali Grki in z grškimi zidarji v druge južnoevropske dežele. V Epiru teče reka Arta, čez katero se v tretjini vseh variant gradil most. Ker je bila balada zapisana tudi v Mali Aziji, avtor domneva, da je morala nastati v času, ko Grčija še ni bila razcepljena, pred vdorom Turkov, tj. v dobi razcveta bizantinskega cesarstva, najverjetneje v 11. stol. Med druge narode Balkana so jo zanesli zlasti epirski in zahodnomakedonski zidarji, ki so organizirani v cehe hodili zidat vse do Donave in Karpatov, sicer pa so k razširitvi pripomogli grški kolonisti, ki so se že v 14. stol. naselili med južnimi Slovani, Romuni in Madžari.

Ponekod se je balada ohranila še v prvotni preprosti obliki, ki je bila — tako trdi avtor — razširjena z motivi iz drugih pesmi. Odlomki, ki jih avtor navaja, pa hkrati dokazujejo, da obstajajo v oblikovanju ljudskih pesmi zakonitosti, ki ne poznajo etničnih meja in da tudi nekaterih motivov ni mogoče etnično opredeljevati. Ko se mora npr. mojster odločiti, koga od svojcev naj žrtvuje, uporabi skoraj iste besede, kot jih pozna slovenska balada (Štrekelj št. 711—714), le da tam izbira dekle med bratom ali ljubim, tu pa mož med bratom in ženo (prim. Če brata dam (zgubim), nikdar drugega ne dobim, če ljubega (ženo) zgubim (dam), drugih pet (boljšo) dobim.). Ali pa: ko pride (v dveh variantah) sel po mojstrovo ženo, da bi jo odpeljal k mostu, se podobno sprašuje, kaj naj obleče, kot razbojnikova žena v slovenski baladi (ko naj bi šla na svatbo, a v resnici na pogreb umorjenega brata; Štrekelj št. 99). Na str. 91 avtor navaja, da so besede o oblačilu mostrove žene (ne preširoko, ne preozko) vzete iz pesmi o plemeniti Arodafni, toda pozna jih tudi slovensko izročilo (npr. v variantah balade o umrli nevesti, Štrekelj št. 225). Prošnjo vetru, naj ziba dete, ki ga zazidana mati zapušča, najdemo v variantah balade o nevesti detomorilki, tako pri Slovencih kot drugod (prim. str. 43—46 v razpravi Z. K., Balada o nevesti detomorilki, Ljubljana 1963, SAZU) in spadajo v splošno izročilo ljudske pesmi, tako kot so nekatere formule značilne za način izražanja (npr. na str. 76 je uporabljena „Ali ti ali ono? Ne to, ne ono, marveč...“, za katero je mogoče najti zglede povsod). Prav tako ni nujno, da bi bil motiv zvijače s prstanom izvorno grški, vzeti iz pesmi o mladeniču, ki utone, ko se spusti v vodnjak, da bi našel prstan in za plačilo dobil lepo deklo. V baladi o mostu na Arti naj bi mojstrova žena poiskala prstan, ki je možu padel pod most v vodo. Ta motiv vsebuje tudi ena od slovenskih variant balade o ženinu, ki utone, ko skoči v morje, da bi izmeril njegovo globino; tačas, ko je šel s svati po nevesto, je bilo namreč naraslo (prim. Štrekelj št. 203).

Drugi del knjige vsebuje poročilo o raziskovanju balade pred izidom avtorjevega dela, izčrpno in natanko pretresa domneve in trditve svojih predhodnikov ter navaja ugovore, kadar se z njimi ne strinja. Nazadnje še enkrat povzame svoja glavna dognanja in odločno zavrne domnevo o poligenizi balade, češ da je osrednja tema pri vseh južnoevropskih narodih enaka in je torej morala nastati le na enem mestu. Po avtorjevemu mnenju je domovina balade nesporno grška pokrajina Epirus, čas nastanka pa zgodnje obdobje bizantinskega cesarstva.

V dodatku so še fotografije raznih mostov, ki jih izročilo povezuje z balado, najdišča stavbnih žrtev in izbor grških variant v nemškem prevodu.

SMIRNOV J.: Pesni južnih Slavan. Pevod s bolgarsko, serbskohorvatskega in slovenskega; Biblioteka vsemirnoj literaturi. Serija pervaja. Izdal'stvo: Hudožestvennaja literatura, Moskva 1976, str. 478

Vsakega glasu v tujem tisku o južnih Slovanih, posebno o Slovencih, smo izredno veseli, zlasti kadar zasledimo članke in znanstvene prispevke o naši literaturi in kulturi. Toliko bolj nas razveseli vsak prevod in obširnejša antologija. Zato ni čudno, da smo z velikim pričakovanjem vzeli v roke izbor južnoslovanskih ljudskih pesmi J. Smirnova.

Ta izbor obseba 145 pesmi, ki so razdeljene po tematiki. Prvo skupino obsegajo mitološke pesmi (mitološke pesmi), 36 po številu. V drugem razdelku so junaške pesmi (junackie pesni), ki jih je 35, 32 hajduških pesmi (gajduckie pesni) pa sestavlja tretji razdelek. V najštevilnejšem četrtem razdelku (42) so zbrane balade (balladi). Vse pesmi imajo najpogostejše opombe, spremlja pa jih še 15 strani obsegajoči uvod. Uvod v zbirko je zasnovan tako, da nepoučenega bralca seznanja z okvirom, v katerega sodijo izbrane ljudske pesmi, oz. z narodi, ki so zastopani v antologiji. V „zgodovinskem“ delu spremne besede je Smirnov posegel daleč nazaj do naselitve Slovanov, omenja tudi njihove najstarejše zgodovinske spomenike — spomenike ljudske kulture. Opozori na slovanske stike s sosednimi narodi, medsebojna vplivanja in vojne. Iz splošnih razmer v Evropi preide na razmere na Balkanu, z nekaj stavki zajame zgodovino južnoslovanskih narodov in se ustavi pri njihovi kulturi. Zaradi značaja zbirke se pač osredotoči le na ljudsko kulturo, posebno še pri poeziji. Pomudi se pri zbiralcih ljudske pesmi, razpiše pa se o motiviki v južnoslovanski ljudski pesmi. Potem spregovori o hajdukih in njihovem boju, nakaže razliko med hajduki in Uskoki in označuje razmere na Balkanu, ki so botrovali nastanku epskih pesmi. Južnoslovanski epski pesmi išče skupne točke z vzhodnoslovansko ljudsko pesmijo, hkrati pa opozarja na specifičnost južnoslovanske epike. O značilnosti naše epike spregovori seveda o reprezentativnih primerih, ki jih je avtor vključil v svojo antologijo. Čeprav je zbirka zasnovana predvsem s tekstovnega stališča, pa v spremni besedi najdemo tudi nekaj o značilnostih petja južnoslovanskih epov.

Smirnov pa ne govori le o epskih—junaških pesmih, marveč se ustavi še ob naši baladi in jo skuša pojasniti. Ponovi že znano resnico, da je za balado pomembna snov in ne oseba. Pogostnost balade v izročilu južnih Slovanov ni nekaj izjemnega, kar kaže najbrž tudi zadnji razdelek v antologiji, ki je po številu pesmi najboljširnejši. Zgleda, da je Smirnov hotel dati poudarek tudi tej zbirki ljudske poezije, ne samo standardni junaški in hajduški pesmi. To je zelo hvalevredna poteza, toda prav tu je Smirnov naredil neodpustljivo napako. Slovenci imamo med pripovednimi pesmimi največ balad, veliko več kot katerikoli drug južnoslovanski narod, v Smirnovi antologiji pa smo skoraj pozabljeni, saj smo predstavljeni z dvema baladama, a še od teh je ena kajkavska. Med junaškimi pesmimi Slovenci s svojim minimalnim prispevkom tej zvrsti res nimamo kaj iskati, toda neodpustljivo je, če je najprezentativnejši južnoslovanski „baladni“ narod odpravljen z enim samim primerkom. (Mrtvec pride po ljubico, Š 63, iz begunske okolice.)

Gre torej pri izboru slovenskih primerov za spodrsljaj ali nepoznavanje našega materiala? To bi skoraj dvomil, saj je Smirnov vendar imel v rokah Štreklja in če mu prva knjiga Štreklja ni ničesar pokazala in razodela (saj prinaša predvsem balade), se mi zdi, da gre za neke vrste ignoranco. To je tista splošno znana (ne)znanstvena ignoranca, ki manjše jezike in narode (čeprav z bogato kulturo) odpravi z drobtinami. S temi drobtinami je Smirnov sicer pokril narodnostno zastopanje v svoji antologiji, ni ji pa dal duha in tako kljub „teritorialnemu principu“ pesemsko gradivo v antologiji nima svoje zaokroženosti in podobe. To je najbrž posledica preveč avtomatičnega dela in poti najmanjšega odpora, saj je jasno, da je srbohrvaški material bolj poznan in prevajan kot slovenski. Morda, znanstveno pa to ni. Svojo trditve o znanstveni ignoranci lahko potrdim tudi z dejstvom, da je do takih „pozab“ že prišlo. Ni prvič, da smo Slovenci v takih izborih pozabljeni, saj je bilo prav slovensko pesništvo naše NOB, (mimogrede; to je bilo eno najboljgostejših odporniških literatur v Evropi), v sovjetskem pregledu odporniške poezije kratko in malo prezrto. Kljub vsem opravičilom, ki bi jih lahko upoštevali pri Smirnovu, pa vseeno ostane vprašanje, zakaj se ravno slovenska literatura tako rada „izgubi“ v tujih antologijah?

Magyar Néprajzi Lexikon I. A—E. Budapest 1977.

Letos spomladi je izšel prvi zvezek Madžarskega etnološkega leksikona. O nastanku in o poteku dela nas seznanja v svojem uvodu glavni urednik leksikona Gyula Ortutay.

Delo je organizirala in vodila Etnološka raziskovalna skupina Madžarske akademije znanosti (MTA Néprajzi Kutató Csoport). Ob ustanovitvi te skupine so si člani določili za svojo glavno nalogo, da pripravijo novo, popolnejšo Etnologijo Madžarov. (Prva izdaja — A magyarság néprajza —, ki je izšla v Budimpešti med l. 1933—37, je imela pomanjkljivosti že ob izidu.) Toda pred ureditvijo nove Etnologije Madžarov so morali nekatera poglavja dopolniti in upoštevat tudi rezultate domačih in mednarodnih raziskav v zadnjih štiridesetih letih. Tako so se odločili za leksikalno obravnavanje celotne madžarske etnologije.

Leksikon prikazuje madžarsko etnološko gradivo tako, da upošteva tudi njegove zgodovinske in družbene zveze. Med gesli so samo taka, ki so povezana z Madžari. Metoda leksikalnega obravnavanja gradiva se zdi za madžarske etnologe dobra „vaja“ za pripravo nove Etnologije Madžarov. Pri tej obliki so pisci prisiljeni natančno definirati pojme, jedrnatno in natančno prikazati zgodovinske, družbene in kulturne zveze ter morajc naštetih tudi najosnovnejše vire in literaturo.

Pripravljalni sestanki, diskusije in sestava geselnika so trajali tri leta, izdelava posameznih gesel pa štiri leta. Usklajevanje, kritičen pregled in urejanje vseh štirih zvezkov so opravili v enem letu. Leksikon je torej napisan že v celoti, tudi ostale tri knjige že pripravljajo za tisk. Z ilustracijami obsega približno 400 avtorskih pol, tj. štiri knjige leksikonskega formata. 9000 večjih in manjših člankov je nastalo med l. 1970—75. 30—40 gesel zavzema večja področja, kot npr. živinoreja, poljedelstvo, ljudsko pesništvo, ljudska pravljica ipd. Za geslo je vedno najbolj znana in uporabljena beseda. Članki obsegajo pojme iz materialne, duhovne in družbene kulture, teoretična vprašanja, prikazujejo delo raziskovalcev ter predstavljajo etnološke revije, ki izhajajo na Madžarskem. Shema gesel je podobna razporeditvi v Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev I. (pojem — snov — zgodovinski pregled — viri in literatura)

Leksikon zajema madžarsko ljudsko kulturo na madžarskem jezikovnem območju. Odkriti skuša kulturne zveze z narodnostnimi manjšinami in sosednimi narodi oziroma zveze madžarske ljudske kulture z evropsko in evroazijsko kulturo. Leksikon je bogato opremljen z risbami ter s črno-belimi in barvnimi fotografijami.

Pri nastanku Madžarskega etnološkega leksikona so sodelovali vsi madžarski etnologi: 96 raziskovalcev, uredniki in sodelavci Etnološke raziskovalne skupine Madžarske akademije znanosti, etnološki oddelki univerz ter kustosi budimpeštanskih in pokrajinskih muzejev. Njegovi uredniki so: Tibor Bodrogi, Vilmos Diószegi, Edit Fél, Béla Gunda, László Kósa, György Martin, Éva Pócs, Benjamin Rajeczky, István Tálas, István Vincze.

Madžarski etnološki leksikon in Etnološki atlas, ki ga že tudi pripravljajo, bosta podlaga za novo Etnologijo Madžarov. Do njenega izida pa bo Leksikon nepogrešljiv in dragocen vir za domače in tuje raziskovalce.

Delegacija Slovenskega etnološkega društva v Zvezi etnoloških društev Jugoslavije je imela 14. 9. 1977 sestanek, na katerem so bili navzoči: Slavko Kremenšek, Sinja Zemljič — Golob, Duša Krnel — Umek in Janez Bogataj.

Delegacija je za sejo koordinacijskega odbora 22. 9. 1977 v Novem Pazarju pripravila naslednje predloge in mnenja:

1. Opažamo, da zadnja leta ne tečejo, razen Etnološkega atlasa Jugoslavije, nobene skupne etnološke akcije širšega jugoslovanskega značaja, tako da o jugoslovanski etnologiji v širšem smislu skoraj ni mogoče govoriti. Nujno bi bilo zato izdelati program vsaj nekaterih skupnih raziskovalnih nalog, ki bi zajemale vso Jugoslavijo. Morda bi veljalo razmisliti o podobnem projektu, kot je v Sloveniji Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja.
2. 14. februarja je bil v Beogradu sestanek, za katerega sta dala pobudo dr. Petar Vlahović in dr. Slavko Kremenšek. Na tem sestanku je bilo soglasno ugotovljeno, da bi bilo potrebno začeti z neko skupno jugoslovansko raziskovalno akcijo. Izbrana je bila celo tema „Običaji v današnji jugoslovanski družini.“ Izvoljen je bil tudi organizacijski odbor. S sestanka v Ljubljani, ki je omenjenemu sestanku sledil, je bilo poslano poročilo v Beograd, kakor je bilo dogovorjeno. Toda o usodi akcije nismo bili nikdar obveščeni. Postavlja se vprašanje, kaj je z njo?
3. Mnenja smo nadalje, da bi bila potrebna večja obveščenost o dogajanjih doma in v tujini in enotno nastopanje etnologov navzven. Dozdeva se nam, da so določene akcije, katerih se udeležujejo etnologi določenih republik tudi v imenu vseh jugoslovanskih etnologov, vendar brez vednosti etnologov iz drugih republik.
4. Na sejah koordinacijskega odbora je bilo večkrat sklenjeno, da bosta EP in Bilten redno izhajala. Žal še do danes nista izšli pričakovani številki. Zanima nas, kje so vzroki, da ti edini jugoslovanski periodični publikaciji ne izhajata. Potrebno bi bilo posvetiti tudi večjo skrb kvaliteti obeh publikacij.
5. Z večjo povezanostjo Jugoslavije z neuvrščeni deželami se odpirajo nove možnosti za našo stroko. Zato bi veljalo razmisliti o intenzivnejšem delu na etnološki problematiki omenjenih dežel in ustreznih delitvi dela npr. med tremi univerzitetnimi etnološkimi oddelki, med muzeji itd.
6. Veljalo bi ponovno pretresti problem razmerja med etnologi in folkloristi. V Sloveniji je po letu 1975 enotno SED. Za začetek bi veljalo spregovoriti o skupnih kongresih in posvetovanjih. Na ta problem bo SED opozorilo tudi na 24. kongresu ZDFJ v Piranu oktobra letos.
7. Glede organizacije evropskega kongresa etnologov in folkloristov smo še vedno mnenja, da je za organizacijo take prireditve potrebno dovolj časa in dobra strokovna priprava.

CANKARJEVA ZALOŽBA

Dr. Angelos Baš

SAVINJSKI SPLAVARJI

Tehtna, bogato ilustrirana monografija obravnava savinjsko splavarstvo v času do 20. stoletja po izbranih virih, splavarstvo dvajsetega stoletja pa tudi po pričevanjih še živih splavarjev.

Knjiga je nedvomno edinstven dokument danes že odmrle dejavnosti.

Knjigo, ki stane 260 din, lahko kupite v vseh knjigarnah ali jo naročite neposredno pri CANKARJEVI ZALOŽBI, Ljubljana, Kopitarjeva 2.

č 121

II 131 829 1977

998145461,2

COBISS

